

AŞK-I MEMNÛ ve MADAM BOVARY ROMANLARINDA KADINLARIN YÖNLENDİRDİĞİ OLAY ÖRGÜSÜ

Arş. Gör. Sedat MADEN*

ÖZ: Kadın, toplum içinde aile kurumunun işleyişini sağlayarak eğitici, ahlakî ve psikolojik olguların devamlılığını sağlayan önemli bir öğedir. Doğu ve batı medeniyetinde kadına bakış ve kadının birey olarak duruşu çağlar boyu farklı olmuştur. Yaptığımız çalışma esas itibarıyla kadına bakışın Fransız ve Osmanlı toplumda nasıl olduğunu, bu durumun kadınlarda yarattığı arayışa örnek olacak iki eserin; Aşk-ı Memnû ve Madam Bovary romanlarının vak'a örgüsünün kurgusal anlamda yakınlıklarını tespit etmeye yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: Yasak aşk, aile, Emma, Bihter, toplumsal yapı.

The Web of Events Guided by Women in Aşk-ı Memnu and in the Novel of Madam Bovary

ABSTRACT: Woman is an important figure in terms of providing the continuity of the institution of the foundation of family and the facts related to educational, psychological and morality . In eastern and western cultures, viewing woman as a human being has always been different. In our study, the evaluation of women from the point of French and Ottoman views will be done through the means of two important literary novels namely Aşk-ı Memnu and Madam Bovary. In these two novels the web of events guided by women will be investigated and its effects upon society will be discovered.

Key Words: Forbidden Love, family, Emma, Bihter, social structure.

Yasak aşk, “*Toplumun maneviyatının çöküşüdür, yozlaşmanın, ahlakın yok oluşudur. Romantiklere göre aşk olmazsa birliktelik yanlıştır.*” yargıları doğrudur yanlıştır gibi tartışmalar günümüzde olmakta ve olmalı da. Ancak yasak aşk, bundan asırlar evvel de bin aşkı aşkın süredir de vardı; ayrıca edebî kurguları da meşgul ediyordu. Toplumsal yaşamın

* Atatürk Üni. Kazım Karabekir Eğt. Fak. sedatmaden52@hotmail.com

içinde kadının yerinin değişimini anlatmaları ile iki dev; olay örgüleriyle, zaman uzamları ve karakterlerin özellikleriyle iki önemli edebî eser Aşk-ı Memnû ve Madam Bovary.

Aşk-ı Memnû; *ruh dünyaları çatışan insanların romanı* (Atay 1975: 1).

Roman duygusal ve psikolojik gerçekleri işleme, yeniliklere kolay uyuşamayan, kapalı bir toplum olan Osmanlı toplumu içerisinde kadını öne çıkarışı, erkeklerin gölgesinde yaşayan kadınları toplumun yaşam alanına taşıması, Aşk-ı Memnû ile kadınların iffetsizlik olarak nitelendirilen çoğu davranışının çağdaşlığın bir simgesi, gündelik bir durum olarak kabul edilmesi, Batılılaşmayı piyano dersleri alma, Fransızca öğrenme, Fransa’da eğitim görme modalarından öte erkeklerle kadınların pikniklerde, partilerde, flörtlerde, kaçamak aşk ilişkilerinde gösteren örnek yaşam kesitleriyle edebiyatımızda birçok yeniliğin temelini atmış hâlâ özelliğini korumaktadır. Aşk-ı Memnû üzerine günümüzde birçok inceleme ve araştırma yapılmış ve yapılmaktadır. Romancılığımız içinde haklı bir değere sahip olan Uşaklıgil, bu eserinde toplumsal hayata bakışını ve eleştirisini de yansıtır. Kadınların erkeklerle eşitliğini, bu eşitliğin yarattığı aşırı özgür ortamdaki eşitsizliği gerçekçi karakter özellikleri ve öykülerle anlatır. Aşk-ı Memnû ile birlikte romanımızda gerçekçiliği başlatan yazar için, **Halit Ziya Usaklıgil**’e kadar “romancı muhayyilesiyle doğmuş tek muharririmiz yoktur ve bizde asıl romancılık Hâlid Ziya ile başlar.” değerlendirmesi yerinde olacaktır. (Tanpınar 2001: 289).

Madam Bovary; ilgisizliğin ve arayışın özgür iç çekişlerinin romanı.

İşlenen konu ve son derece gerçekçi bir bakış açısıyla, tüm detayları en ince ayrıntıya kadar gözler önüne seren anlatımıyla; en önemlisi G. Flaubert’in olaya çarpıcı, etkili yaklaşımıyla Madam Bovary 19. yüzyılın en başarılı romanlarından birisidir. “19.yy Fransız kadınının kısıtlanmış hayatını, evlilik müessesinin insan doğasına aykırılığını ve toplumsal değer yargıları, ahlak ölçülerinin ikiyüzlülüğünü ele alır.”(Flauber 2002). Kurgusunun her anını yaşayacak kadar realist bir duruşa sahip olan Gustave Flaubert için, Emma’nın intiharını anlatabilmek için kendisinin arseniğin tadına baktığı ve bu nedenle hasta olduğu söylenir.

Kadınların çizdiği bir vak’a örgüsü için bu iki eserden daha iyi örnek bulunmayacağına şüphe yoktur. İki romanın olay örgüsü üzerinde duracağız. Bunu yaparken çatışma noktalarını, karakterlerin ve özellikle kadınların özelliklerini yazarların bakış açılarından süzerek aktaracağız.

Anlatım esasına bağlı türlerde eser vak’a üzerine kuruludur. Bu türlere ait eselerde dil; insanı, insan ilişkilerinden oluşan vakayı anlatmak

için kullanılmaktadır. Olay/vaka sözlükte “Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgiyi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, vaka” olarak anlam bulur. Ayrıca, *vak’a herhangi bir alaka ile bir arada bulunan veya birbirleriyle ilgilenmek mecburiyetinde kalan fertlerden en az ikisinin karşılıklı münasebetlerinin tezahürüdür* (Aktaş 2005: 47).

Kurgu ve imge dünyasını içinde barındıran türlerde vak’a öyküyü bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlayan, genişleten, arttıran düzenleyen bir özellik ihtiva eder. *Olay örgüsü, eserdeki kahramanların kişiliği, düşüncesi, gelişmesi ile ilgili ilişkilerin, çatışmaların, vak’aların belli bir karşılık çizgisi boyunca oluşan sistemidir* (Abdillayev 1972: 151). Edebiyata has metin düzleminde kurgulanan dünyada yaşanan, yaşanmış, yaşanabilir olanı hem gerçekçi hem de düşsel olarak aktaran vak’a için; “*Romanı bitirip iki avucumuz arasına aldığımızda yaşadığımız tatlı muhasebe, genellikle bu noktada yoğunlaşır. Hatırımızda kalan nedir? Romanın hayatı çağrıştıran yönüdür: bir kelimeyle vak’adır.*” denilebilir (Tekin 1989: 64).

Aşk-1 Memnû, yaşlı bir dul olan aynı zamanda zengin biri olarak tanınan Adnan Bey ile kötü şöhretli bir aileye mensup (Melih Bey takımı) Bihter ile evlenme isteği çevresinde gelişen vak’a ile başlar. Bihter, hafif-meşrep bir anne Firdevs’in kızıdır. Olay Adnan Bey’in kendisinden çok küçük olan Bihter ile evlenmesine bağlı olarak gelişir. Adnan Bey’in yalısına yerleşen Bihter, düzeni kendi istekleri doğrultusunda değiştirmeye başlar. Adnan Bey’in biricik kızı Nihal (Vak’anın en önemli halkası, yaşananların Nihal’e etkileridir.) babasının kendisinden uzaklaşmasına dayanamaz. Bihter’in kendisine düşman olduğunu düşünür. Sonra durumun böyle olmadığını anlayarak yakınlaşırlar. Bihter, zenginlik ve refah için yaşlı bir insanla evlendiğine pişman olmuştur. Adnan Bey’in çapkın, hovarda akrabası olan (zamanın çoğunu kısa flörtlerle, kadınlarla geçirmesi ile ön planda) Behlül, Bihter’in güzelliğine, gençliğine ve çekiciliğine dayanamaz. Yasak olduğunu bildikleri hâlde yasak aşk başlar. Gece-leri buluşup, görüşürler, sevişirler. Yasak aşkın tadı, onları birbirlerine çelikten bir bağla bağlar. Bihter Behlül’e âşıktır. Onsuz olmaya, vakit geçirmeye dayanamaz. Romantizmin kollarına birbirlerini bırakmış iki genç için toplumsal yapı, aile kurumu artık önem arz etmez. Annelik içgüdüsünü ve ruhunu maddiyata tutsak etmiş Firdevs Hanım kızının yasak aşkını fark eder. Ancak nafile... (Bihter annesinin uyarılarını dikkate almaz. Ne de olsa Firdevs Hanım, namusuna düşkün biri olarak tanınmaz; ahlaki boşluğunun farkındadır çevresindekiler.) Behlül’ü kızından ayırmak ister. Amacı kızının ailesinin yıkılması tehlikesinden ziyade kızının mutluluğunu kıskanmasıdır. Bu sebeple Nihal ile Behlül’ü birbirine yakınlaştıran entrikalar hazırlar. Zamanla Nihal (Dadisının Behlül’den uzak dur! ihtarlarına rağmen) Behlül’ü sever, âşık olur. Nihal’in arzuları

evlenmeye kadar ulaşır. Behlül, Nihal ile evlenmeye dünden razıdır. Bu birliktelikten tek rahatsız olan Bihter'dir şüphesiz. Bunun için, Behlül ile Nihal'in ayırması yolunda, annesine tehditler savurur. Bihter'e hayran olan, tapan; Bihter'in de bu ilgiye aldatarak karşılık verdiği kocası Adnan Bey de Nihal-Behlül birlikteliği taraftarıdır. Firdevs Hanım'ın Behlül'e yazdığı gizli mektup Nihal'in eline geçer. Nihal, mektubu görünce olanlara tam olarak anlam veremez; şüphesinin peşinde zamanla olayı çözer. En sonunda da bir akşam Bihter ile Behlül'ün gizlice tartışmalarına tanık olur ve her şey anlaşılır. Nihal, bayılır. Babası onu odasına götürür. Evin hizmetçilerinden birinin oğlu (Habeşli) Beşir, (Nihal'in en iyi arkadaşlarından) hasta bir hâlde odaya girip, her şeyi anlatır. Bihter'in kocasını nasıl acımasızca, ihanet içinde aldattığı deşifre olunur.

Bihter, hatasının fark edildiğini anlar, pişmanlığından çok zenginlik ve refah içindeki yaşamından kopmamak için intiharı seçer. Kendi cezasını kendisi verir. Kocasının yıkılışı olayın gölgesinde kalır. Nihal'in ailesi ve arkadaşlarıyla yaşamı eski güzelliğine döner. Güzel ve neşeli günler, yaşamda ve ölümden, başlar.

Madam Bovary'nin karısına tapan, hayran olan kocası Charles'in eğitimi, ailesinin yaşadığı kasabada doktor olması, parası için (Anne Bovary'nin zorlamasıyla) Heleoise ile ilk evliliğini yapması, Heleoise'in kısa süre sonra ölmesini içeren girişiyile Madam Bovary asıl kısma Emma ile Charles'in tanıştığı bölüme bağlanır. Emma Bovary'nin kendisinin dâhil olmadığı bir sınıfın yaşamına taşıyan, zengin bir doktorla tanışmasını sağlayan ve para için evlenmesini anlatan vak'a zinciri ile olay devam eder. Karısı Heleoise'in ölmesi Charles'in hayatında yeni sayfanın açılmasını sağlar. Charles, hastalarından Rouault'ın kızı ile daha önce tanışmış ve etkisinden kurtulamamıştır. Charles'ı çok etkileyen bu zarif ve güzel kızın adı Emma'dır. Aralarında ta başından bu yana bir sıcaklık ve etkileşim vardır. Karısı ölünce Emma Charles'a daha yakınlaşır. Bu yakınlaşma evlilik ile taçlanır. Charles bu kadar hoş ve güzel bir bayanla evli olmaktan çok mesuttur. Emma, manastır eğitimi almış, sanata ilgi duyan, soylu zengin sınıfın hayat tarzına özenen, sanatla olan diyalogunun da bu yaşamın bir göstergesi sayan genç bir kızdır. Rouault Baba, bir toprak sahibidir. Emma, onun yanında sıradan bir çiftçi kızı olarak büyümüştür. Tüm bu gelişmelerden hoşnut olmayan biri vardır anne Bovary. Charles ile Emma evlendikten sonra yaşadıkları kasabaya yakın başka bir kasabaya Yonville'e taşınırlar. Ev alırlar. Emma soyluların yaşamına özentisini evi döşerken göstermiştir. Kendisini bir kontes, bir hanımefendi olarak tüm kasabaya tanıtır ve kendisine saygı gösterilmesini sağlar. Kasaba halkı, doktor ve eşini kabullenir. Benimser. (Yonville'e taşınmadan önce Charles'ın hastalarından soylu bir Marki, karı-kocayı şatosundaki bir baloya davet eder. Emma buradaki ihtişamlı ve refah

içindeki yaşantıya bağlanır. Marki ile dans eder. Balodaki diğer bir soylu Vikont onu dansa kaldırır. Emma, bu soylu şahsa âşık olur. Yakışıklı ve zengindir. Charles oradaki erkeklere nazaran daha sıradan ve ilgisizdir. Emma, böylece soyluluğa, zenginliğe ve kadın ruhunda anlayan bir erkeğe ihtiyaç duyar. Vikont'u unutamaz.)

Doktor ve eşi Emma kasabanın esnafı ile akşamları handa sohbetlere başlarlar. Bu sohbetlerde Emma'nın güzelliğine vurulan noter yazıcısı Leon, şiir ve sanattan bahis açarak doktorun nazik eşinin ilgisini çekmeye çalışır. Yakınlaşırlar, ardından gizli buluşmalar, armağanlar ile yasak birliktelik başlar. Emma, kocasının kendisini tatmin edemeyen bir kişi olmasından muztarip, bununla beraber Leon'da da aradığı asilliği, zenginliği bulamaz. Leon'a karşılık vermez. Leon, kasabadan tahsili için ayrılır. Emma, yaşayacağı yasak aşkı kaybettiği için pişman olur. Leon ile yaşayacağı arzu dolu yasak aşkı hayal edip durduğu günlerde eşinin tedavi ettiği bir uşağın efendisi ile tanışır. Bu soylu ve zengin kişi Radolphe'dur. Emma'ya istediği hayatı sağlayabilecek bir fırsat gibi görünür. Radolphe, Emma'yı görünce ondan hoşlanır. Emma'yı elde etmenin yollarını arar. Zaman ilerledikçe yasak aşkın iki maktulu arasındaki yakınlık da artar. Radolphe, geniş arazilere sahip, şatoda yaşayan; kısaca Emma için biçilmiş kaftandır. Emma, gizli buluşmalar, gezmeler sonunda Radolphe'a bağlanır. Âşık olan bir kadının kural tanımazlığı ile kendini ona teslim eder. Akşamları gizli yasak aşklarını tazelerler. Kaçmaya karar verirler. Ama Radolphe bunu yapamayacağı gerçeği ile yüzleşir. Bir mektupla Emma'ya bunu bildirir. Emma yıkılır adeta, üzüntüsünden yataklara düşer. Bir histeri alır Emma Bovary'i. İç çekişleriyle aşkın acısını yatağında çeker. Kaçmayı en çok Emma ister annelik duygusunu hiçe sayarak. Karısını her şeyden çok seven Doktor Charles, onu iyileştirmek için her yolu dener. Sonunda karısı yataktan kalkar. Dine ve edebiyata yönelir. Hâlâ Radolphe'u düşünmektedir. (Ailesi, çocuğunu değil.) Doktor eşinin tamamen iyileşmesi için vilayete piyano derslerine ve tiyatroya gönderir. (Tüm maddâ sıkıntılarına rağmen) Emma burada Leon'la karşılaşır. Leon, hala âşıktır Emma'ya. Emma da daha önceki pişmanlığının farkında bu yasak ilişkiye arzudur. Yaşadığı aşk hüsrانından sonra sığınacak yeni bir limandı Leon; ayrıca o kadın ruhundan anlayan sanatçı ruhlu bir erkekti. Otel odalarında yasak aşklarını tüm zevkiyle yaşarlar. Emma sadık, seven kocasını, çocuğunu ihanetin pençesinde aklına bile getirmez. Emma, kocasından habersiz tefeciden senet karşılığı borç alır, Leon ile rahat görüşebilmek için. Borçlar vade gününde yeni senetlerle uzatılır. Artık borç alamaz Emma Bovary. Alacaklılar alacağını hemen ister, sonra icra yoluna başvurur. Emma her kapıyı çalar. Aşkı için iffetini, namusunu ve ailesini hiçe saydığı erkek Radolphe'a da gider: "Param yok sayın bayan." cevabını alır. Çaresizdir güzel, çekici; ama kadınlık ruhunu yitirmiş Emma. Nafîle hiçbir şey icrayı önleyemez. Emma, bu

şekilde artık yaşamayacağı, kocasının yüzüne bakamayacağı, yasak aşkının ortaya çıkacağı korkusuyla arsenik ile intihar eder. Charles, olanlara kahrolur. Bir gün Emma'nın çalışma masasının kapalı çekmecesinde karısının kendisini nasıl ve kimlerle aldattığını belgeleyen aşk mektuplarını bulur. Karısının kendisini aldattığı arkadaşı Radolphe ile içki içtiğini düşündükçe ölmekten beter acılara gömülür. Evine haciz gelir.

Her şeyinden daha önemli olan gurur ve haysiyetini kaybetmesi onu ölüme götürür. Çocukları ise, açlık ve sefaletle mahkûm olur.

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız öykülere sahip iki eserin vak'a zincirini dikkatle karşılaştırarak, karakterlerin özelliklerini ortaya çıkartarak ve yazarların olaya bakış açıları ile kadınların olayın akışını nasıl etkilediğini tespit edeceğiz.

Vak'a zincirinin şekillendiği, merkezde bulunan çekirdek olaylar için;

Aşk-ı Memnu romanında *olay örgüsü/vaka zinciri* iki ayrı kişinin dünyasında gelişir: Birincisi *Bihter'in hikâyesi*, ikincisi de *Nihal'in hikâyesi* (Moran 1991: 73). *Aşk-ı Memnû* romanında, merkezde bulunan olay *Bihter'in* parası için kendisinden yaşlı bir dul olan Adnan Bey ile evliliğinden (Olayın taşıyıcısı olan başlangıçları *Bihter* ile ilgili olaylar oluşur.) ziyade *Nihal'in* *Bihter*'le babasıyla *Behlül* ile diğer aile sakinleriyle yaşadığı olay birliğidir.

Madam Bovary'deyse, merkezde zenginlik ve soyluluk hırsıyla kocasıyla çocuğunu bir kenara bırakıp Emma'nın yasak aşk maceraları yaşamasını temele alan olay birliği vardır. Yani çekirdek olay Emma *Bovary*'nin yasak aşklarını anlatan aldatma sahneleri denilebilir. *Aşk-ı Memnû*'da romanın başkişisi *Nihal'in* çevresinde olaylar aksederken, küçük vak'a birlikleri de ana olaya bağlanmaktadır. Fakat *Madam Bovary*'de çekirdekte Emma'nın kocasını aldatması, bunun ayrı ayrı aldatma kişi ve vak'alarıyla birbirine eklenmesi vardır. Başkişisinin çevresinde gelişen olaylar romana hâkimdir; çekirdeğe sonradan bağlanan birlikler yoktur. İki eserin vak'alarındaki benzerlik ise, tatminsiz, özgür sosyal rolleriyle, maddî arzularından geçemeyen, romantizmi arayan kadınların sadık eşlerini aldatmaları, yasak aşklarının sonunda ortaya çıkması, kadınların çaresizlikten (Çaresizlikten daha önemli olan bir eksilişleri vardır *Bihter* ve Emma'nın, parası için evlendikleri kişilerin sağladığı refah ve sağlayamadıkları romantizmden, ilgiden kopma) intiharlarıdır. Bu seçimde gururun rol oynamadığı ikisinde de açıktır. Çekirdekteki olaya hazırlayıcı nitelikte bir olay, *Aşk-ı Memnû*'da, Adnan Bey'in evliliği, ardından *Bihter*-*Behlül* aşkı, *Firdevs*-*Behlül* arkadaşlığı; *Nihal'in* arkadaşlarıyla yaşadıkları, sonuçlandıran vak'a ise *Bihter*-*Firdevs* düşmanlığı (Yasak aşkı ortaya çıkaran ve vak'ayı sonlandıran tüm yaşananla-

rın özünde bu düşmanlık vardır.) olarak göz önüne serilir. Bütün bu olay birliklerinden Nihal bir şekilde etkilenmiş, babasından ve sevdiklerinden uzaklaştırıldığını düşünmüştür. Sorumlu olarak da Bihter'i görmüştür. Madam Bovary'de ise merkezde Emma B.'nin kocasının sadık halet-i ruhiyesine karşı tatmin olmaz zenginlik, soyluluk ve romantik ilgi açlığı ile yaşak aşklar olay örgüsünü halka halka inşa etmektedir.

Aşk-1 Memnû ve Madam Bovary romanları hangi konuyu işler?

Aşk-1 Memnû romanı, Batılılaşmanın yanlış yorumu sonucunda toplumsal bir çözülmenin aile kurumunun özündeki değerleri, özgürleşme aracılığıyla yok etmesini; kadının erkeklerin gölgesinde kalarak geçirdiği yüzyılların telafisi için toplum içinde eşit rol almalarını (Aslında doğaları gereği aralarındaki eşitliği ararken bir eşitsizlik doğmakta; bunu ahlakın arka plana atılması ile açıklayabiliriz.) konu edinir. Adnan Bey, ailesine sevgi dolu, düzeyli ve bilinçli bir şekilde yaşamını sürdürürken, Melih Bey takımından güzel Bihter aileye giriyor. Alaturka- alafranga karşıtlığı ortaya çıkıyor. Türk ailesi yapısına uymayan olaylar (gece partileri, eğlenceler, erkeklerle kadınların görüntüsü, anne-kız ilişkisi, ihanet vb.) yaşanır. Babaerkil bir aile geleneğiyle yetişmiş Nihal, babasından uzaklaştıkça hayattan da kopmaktadır.

Madam Bovary romanı, aile kavramının zenginlik ve soyluluk hırsıyla yaşanan ihanet içinde yozlaşması değersizleşmesi, sınıf ayrımının insanlarda yarattığı ahlakî değerleri hiçe sayan davranışlara yol açması ve kısırılmış kadın tipinin kadınlık ruhunun kurallarından kopup uygunsuz davranması. Olay zinciri içinde Nihal'in acı çekmesi, Firdevs'in her şeyi bilip kızlarını kıskanması gibi somut dönümler Madam Bovary'de yaşanmaz. Emma'nın aile hayatıyla beraber kocasını aldatması vak'ayı sürdürür. Çocuğuna bir anne olamaması, kadın kavramının Fransız toplumunda değerini yitirdiğini, toplumda bir karmaşıklık olduğunu işaret etmektedir. Zengin ve soylu bir yaşama özenti Aşk-1 Memnû romanıyla Madam Bovary arasında bağ kurar. Zenginliğe, refaha, alafranga hayata arzu duyma ahlakî değerleri boşlayan, gerçek manasını önemsemeyen aile oluşturan Bihter ile Emma'yı bir ideal bir ülkünün peşinde gururu, sevgiyi, saygıyı hiçe sayan, aldatan kadın kişiler olarak ortak paydada buluşturur. Aksiyonu canlı tutan aynı zamanda romanlarda(özellikle Madam Bovary'de) anlatılan vak'a Emma ile Bihter'in kocalarını yasak aşkın pençesinde aldatmalarındadır.

Vak'a mutlaka bir zaman ve mekân unsuruna sahiptir. Olay belli bir mekânda gelişen mekanik bir bağla zamanın içine girer. Foster'in "Her romanda bir saat vardır." sözleri romanın zaman kavramından soyutlanamayacağını gösterir. Bu bağlamda zaman, iç ve dış dinamikleri

canlı tutan, olay akışını düzenleyen bir fonksiyona sahiptir. Roman, hikâye gibi anlatma esasına bağlı türlerin itibarî bir muhteva ve yapı arz ettiğini biliyoruz. Bu nedenle itibarî metinlerin unsurları da itibarîdir. Romanda vak'anın geçtiği (iç-içe gelişen) zaman bulunur. İtibarî zaman, yazarın bakış açısına bağlıdır. Reel zamanla her zaman örtüşmeyebilir. Zaman sırasına göre anlatım, itibari âlemlerle ilgilidir.

Vak'a zamanı, kaç dairede vukû bulur?

Aşk-ı Memnû romanında zaman üç dairede akseder. Olayın zaman akışı düzenlidir. Atlamalar yerine tarih sırası takip edilir. Birinci zaman dairesi, Nihal'in ailesiyle yaşamını, Bihter'le Adnan Bey'in tanışma faslını ve Behlül'le kavgalarla başlayan şakalarla devam eden giderek ilgiye dönüşen ilişkilerini içerir. İkinci zaman dairesi, Bihter'in Adnan Bey'le evlenişi, ailesiyle ilişkileri, Nihal'le çatışma oluşturan durumları ve yasak aşkın yaşandığı vak'a birliklerinin zamanıdır. Üçüncü zaman dairesi, Behlül'ün Adnan Bey'in ailesindeki yaşamını, yengesiyle (Bihter) olan yasak ilişkisini ve Nihal ile tomurcuklanan ilişkilerini kapsar. Bütün zaman halkaları birbirlerine küçük olaylarla ve başkahramanların etkilenmesiyle bağlanır.

Madam Bovary romanında zaman iki dairede geçer. Birinci zaman dairesi, Emma'nın Charles ile evliliği, aile yaşamını ve Charles'ın gündelik işlerini içeren olay birliklerinden ibarettir. İkinci daire ise, Emma'nın yasak aşkları ile geçirdiği serüvenleri, buluşmaları ve birlikte olma sahnelerinin zaman halkasıdır. Zaman halkaları başkışı Emma'nın Charles'a dönüşleriyle birleşir.

İki romanda da zaman içinde geri dönüşlere nadiren rastlanılır. Aşk-ı Memnû'da Nihal'in eski günleri anışı, Firdevs Hanım'dan bahsedilirken geriye dönüşler yaşanır. Geri dönüşlerde bilgi verme amacı güdülür. Madam Bovary'de Emma'nın manastır günlerini anışı, Vikont'un şatosunu hayali gibi ufak parçacıklarda geri dönüşlere rastlanır.

Madam Bovary eserinde itibarî zamanla reel zaman arasında atlamalar yaşanır. Fakat reel zamandan çok fazla uzaklaşmaz. Zaman içinde bilinçlerde gelişen vak'alara rastlanır. Zamandan ve mekândan ayrı olarak Emma'nın bilincinde belli bir zamana bağlı hayal ve olaylar canlanır.

Aşk-ı Memnû'da itibarî zamanla reel zaman arasında atlamalar - Madam Bovary'deki gibi- vardır. Nihal'in merkezde olduğu bir vak'adan Bihter'in ya da Firdevs Hanım'ın merkezde olduğu sonraki olaya geçiş yapılır. Zaman ve mekândan ayrı olarak Bihter'in bilincinde kocasını aldatıp aldatmama konusundaki tereddütler, aldatma içinde olduğu zamanın hayali ve iffetsizlik durumları ayrı bir vak'a zinciri oluşturur.

Zamana bakış ve fonksiyonları yükleyiş yazara göre değiştiği için Uşaklıgil, vak'ayı şekillendiren kişilerle zamanı iletirken; Flaubert, zamanı Emma'nın yaşamına bağlamış tek zincir hâlinde iletmiştir.

İki romanın zaman mefhumlarının ortak oldukları nokta, zamanın kronolojik bir sırayla ilerlemesidir.

Okuyucu ile eser arasındaki bağı ya da irtibatı, ilahi bir görev sayarak, kuran anlatıcıdır. Romanın vak'asını anlatan anlatıcı, romanın etkili elemanı sayılır. *İtibarî bir varlık olan anlatıcı eserde yazarın dilini kullanarak ait olduğu âleme ait mekân, şahıs kadrosunu ve hayat tezahürlerini nakleder veya dikkatle sunar. Bu hususu dikkate alarak "hakim bakış açısı"ndan hareketle yazılmış eserlerdeki anlatıcıya "yazar anlatıcı" adını verebiliriz* (Aktaş 2005: 39). Uşaklıgil ve Flaubert eserlerinde, hâkim bakış açısını kullanmıştır. Yazarlar Aşk-ı Memnû ve Madam Bovary'de yeri zamanı geldiğinde okuyucuyu şahıslar hakkında bilgilendirir. Şahısların dünyalarını kimi zaman anlatma kimi zaman da gösterme tekniğiyle tanıtır. Nihal ve Bihter'in iç dünyalarını çatışmalarla, Emma'nın kendi içinde kendisiyle savaşını monologlarla yazar tanrısal bir güçle aktarır. İki yazar da bir gözlemci dikkatiyle yaklaşır esere. Anlatım konusu beraberinde bir perspektifi önümüze getiriyor. Yazarın vak'a karşısındaki duruşu yani bakış açısıdır bu. Anlatıcı ile anlatılan arasındaki durumu izah eder. Anlatıcının eşyaya verdiği değer, eşyaya bakışı ve kullanımını sağlayan değer bakış açısı olarak değerlendirilir. Aynı zamanda bakış açısı can alıcı ve geçici öğeler arasında seçim yapmayı da sağlar. H. James "*Bir hikâyeyi anlatmanın beş milyon şekli vardır.*" derken bakış açısı ile eser arasındaki ilişkiyi vurgulamıştır.

Flaubert hâkim bakış açısıyla Emma'nın maddî ve manevî dünyasını yansıtmıştır. Tek düzeliğe düşmemek için Emma'nın iç monologları ve hayalleri onun bakışıyla dile getirilmiştir. Baş kadın kişinin aşk kaçamakları, mektupları, resimleri ve kitapları vak'ayı genişleten bir hâl almıştır. Eserde Emma'nın ya da diğer şahısların şahsında savunulan bir bakış açısı yoktur. Emma'nın karmaşık kişiliği bakış açısını, diğer erkeklerdeki aşk ve zenginlik arayışı da anlatımı kolaylaştırmıştır. Aşk-ı Memnû romanında hâkim bakışı ile birlikte Bihter, Nihal ve Firdevs Hanım'ın anlatıma dahil olmasıyla "çoğulcu bakış açısı" da yardımcı unsur olmuştur. Nihal'in içinde bulunduğu karmaşa hâkim bakış açısıyla, Bihter ve Firdevs'in çıkar çatışmaları da çoğulcu bakış açısıyla yansıtılmıştır. Her iki romanda okuyucu sıkacak uzun psikolojik tasvir ve portrelere yer verilmemiştir. Kadının vak'a ve bakış açısının merkezinde oluşu, mesajın örtüşmesini sağlayarak iki eserin adının birlikte anılmasını sağlar.

Anlatma esasında dayalı metinlerde vak'ayı geliştiren ve zenginleştiren böylece eseri bina eden çatışma noktaları bulunmaktadır. *Antik*

olsun modern olsun trajedinin esası çatışmadır (Soykan 1995: 190). İncelediğimiz iki karakter romanının çatışma noktalarını tespit etmemiz, vak'a örgüsünü çözmemize yardımcı olacaktır. (Bk. Gündüz 1997).

• **Aile Kavramı-Yasak Aşk:**

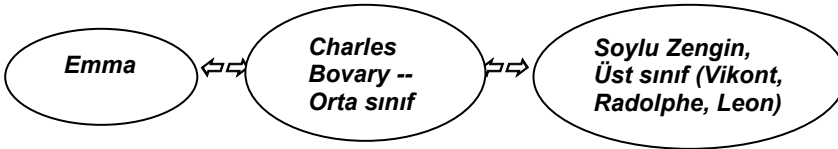
Ailenin mahremiyeti, iki romanda da hiçe sayılmıştır.

Bihter ve Emma ailelerini, kocalarını ve haysiyetlerini zevke, maceraya, romantizme terk etmiştir. Aile kurumunun iki vak'a zincirinde de yasak aşkla parçalandığını görmekteyiz. Bu çatışma başkışileri ve aile efradını olaya sıkı sıkı bağlamıştır. Aldatma, benliğine yerleşmiş olan Emma kocasını farklı kişilerle düşünmeden aldatmıştır. Tüm yasak ilişkiler romantik aşk, soyluluk ve zenginlik içindir. Bihter tarafında aldatmanın rengi, Emma'ninkilerden daha sade ve açıktır. Bihter parası için evlendiği; sadık, zengin, ilgili kocası Adnan Bey'i çapkın yeğen ile aldatmıştır. Emma, evini bu ilişkilerden uzak tutarken, Bihter kocasının evinde kendine bir âşık ve aşk serüveni edinmiştir.

• **Alafranga-Alaturka/Soyluluk-Halk/Zenginlik-Fakirlik:**

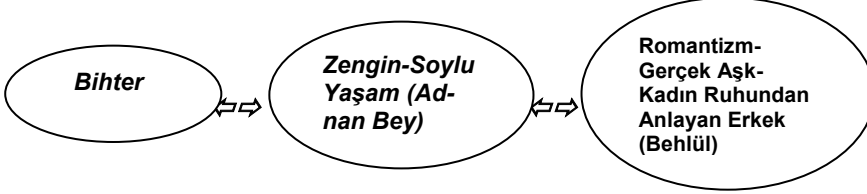
Yukarıda sıraladığımız isimlere karşılık gelen toplumsal tabakalaşma (maddî ve manevî bir bölünme-karşıtlık) iki eserde de olay akışının en önemli noktasındadır.

Emma, yasak aşklarını zenginlik, soyluluk (sanatla alaka bu isteğe hizmet etmekte), ilgili ve kadın ruhundan anlayan bir erkek arayışı içinde yaşamıştır. Eserin başından itibaren tüm olay birliklerinde bu arayışı görüyoruz. Koca Charles, sade bir hayat yaşayan karısına bağlı, Emma için silik bir karakterdir.



Aşk-ı Memnû'da da Bihter zenginlik, rahat yaşamak için istediği gibi yöneteceği bir eş (servet avcısı gibi) arar. Annesi de bunu istemiş ve istediği şekilde bir evliliğin ardından dul kalmıştır. Adnan Bey ile evliliği sevgi temelli değil, şahsî menfaatine yöneliktir. Refaha ulaşmak, sevdiği alafranga kültürü sevmediği kocasıyla sürdürmek koşuluyla Bihter Adnan Bey ile evlenmiştir. Doğal olarak zamanla Bihter kocasını soğuk, yaşlı ve ilgisiz bulur. Uzaklaşır. Paranın getirdiği evlilik genç ve yakışıklı Behlül ile yasak aşkın tohumlarını atar. İki eserde de çatışma ortak ama farklı yönlerde vak'ayı geliştiriyor. Emma, zengin-soylu olmak için kocasını

aldatıyor; Bihter ise zengin olmak için evlendiği sevmediği kocasını romantik arzuları için aldatmaktadır. Behlül, Bihter'in kişiliğine uygun davranışı ve yaşam şeklini bilen bir sosyete gencidir. Toplumun gerektiği, aile kurumunun devamı için uyulması gereken kuralları hiçe sayan, yozlaşmış bir kültürün parçalarıdır Bihter ve Behlül.



Sonuçta iki vak'a örgüsünde de zenginlik-soyulluk aldatmanın temel sebebi, teşvik edici gücü oluyor.

• Şahsî Menfaatler- Toplum Menfaatleri

İki eserde toplumsal algıya bakış, şahsî isteklerin toplumsal yapıyı göz ardı etmesi şeklindedir. Ahlakî kurallara karşı iffetsizlik, aldatma yaşanır. Aşk-ı Memnû için, batılılaşma ile birlikte toplumda kadın rollerindeki değişimin şahsî menfaatlerle kullanılmasına şahit olunur. Tanzimat ve Meşrutiyet devrimlerine kadar toplumda iffetsizlik olarak kabul edilen birçok kadın davranışı (erkekli kadınlı eğlence ve toplantılar, kısa flörtler, gezintiler, her gece partilere katılma, giyim kuşamda batı hayranlığı), yenileşme hareketleri ile birlikte soylu sınıf içinde normal, çağdaşlaşmanın bir simgesi olarak görülür. Emma, ailesini hiçe saymış, kocasını ve çocuğunu bırakıp kaçmaya kalkışmış bir kadındır. İki eserde de ailenin mahrem hayatı, özeli saydamlaşmış yasak aşkın şahısları kadın eliyle aileye girmiştir. Vak'a sona ulaştığında baş kadın kişiler, toplumsal yapı uyumsuz, özbenliğini yitiren şahısları kabul etmeyeceği gerçeğine inanarak intihar ederler.



• Üvey Anne-Kız

Üvey anne-kız çatışmasını yalnız Aşk-ı Memnû romanında görebiliriz. Bihter, aile sahibi olmak isteyen, anne şefkati için gerekli olgunluğa

sahip bir kadın değildir. Adnan Bey ailesine hanımefendi, yasak aşkın en çok etkileyeceği kadın şahıs Nihal'e de üvey anne olarak aileye girer. Nihal, babasının kendisinden uzaklaştığını düşünür ve bunun sebebi olarak da Bihter'i suçlu tutar. Bihter, Nihal'in sevdiği şeyleri elinden alır.



• Sanatsal (Romantik) Kimlik-Monoton Kimlik

Karakter özelliklerine ve vak'ayı yönlendiren şahısların isteklerine bakıldığında bu çatışma, Madam Bovary romanı bütününde görülür. Emma, bu ayrımı yaparak kendisini mutlu edecek erkeği arar. Bu çatışmayı Charles'ı aldatmak için gerekçe sayar.

Aşk-ı Memnû'da bu ayrım yapılmaz. Adnan Bey de oldukça sanata ilgilidir. Kadın ruhundan anlamayan bir monotonluğa da sahip değildir. Resim ve oyma ile uğraşır. Behlül'den bu konuda üstündür. Ancak romanda Bihter'i yasak iten sanata ilgi vs. den ziyade kocasını sevmeden para için evlenmesi, yaş farkının sonucunda romantik bir ilişkiyi arzulasıdır.

• Bağlılık-İffetsizlik

Emma, kocasıyla evlenirken ondan hoşlanmaktadır. Ancak zengin ve soylu yaşama arzusu başka erkeklere yönelik bir arayışı başlamıştır. Emma'nın bu arayışına kadın ruhundan anlayan erkekler seçilmiş yasak âşık olmuştur.

Aşk-ı Memnû'nun kadın kahramanı Bihter başlangıçta toplumun yargısından çekinerek tereddüt eder. Ancak kocasını istememektedir. Behlül ile görüşmelerinde de bu endişe devam eder. Bihter yaşadığı yasak ilişkinin öğrenilmemesi için duyarlı davranır. Bihter, kız kardeşi Peyker tarafından uyarılır "Ben kocamı aldatmak için evlenmedim." ifadesiyle.

Charles ve Adnan Bey karlarına son derece bağlı erkeklerdir. Yine de her iki kadınlık ruhundan sıyrılmış eş, kocalarını aldatır.

• Sakınma-Yakınlaşma

Çatışma Nihal ile Behlül arasında şaka ile başlayan ilişki için geçerlidir. Nihal'i büyüten mürebbiyesi Matmazel De Courton Nihal'e daha evvelden "*Behlül'den uzak dur.*" ihtarında bulunmuştur. Fakat Ni-

hal, seveda yeline kapılmıştır. Behlül ile hiç anlaşılamayan, ayrı dünyaların insanıymış gibi uzak duran Nihal, kendini ona yakın hissetmiş ve onu sevmiştir.

İki vak'a bütününde de kocalar dışarıdan etkilenererek müdahil olur. Charles Emma'nın hastalığında, Adnan Bey, Nihal'in evdeki sorunlarında ve toplantılarda vak'a içinde aktiftir.

İ. Kuçuradi, sanata özgün bir bakış açısı getirdiği eserinde *“Scheler'e göre trajik, iki yüksek, olumlu değerın çatışmasında, bunlardan birinin kaçınılmazcasına yok olmasıyla diğerinin gerçekleşmesinde ortaya çıkar. Trajiği böyle ortaya koymakla Scheler, onun can damarını yakalamış olduğunu gösterir”*(Kuçuradi 1999: 18). derken, eser evreninde tip ya da karakter olarak belirginleşen, perdede hep gölgeleriyle olaya akseden şahısların yaşadıkları çatışmanın önemini dile getirmiştir. Romanın yapısı gereği, anlatılan öykü eser içindeki kişiler ekseninde döner.

“Romanın konusu insandır.” diyor Cemil Meriç. Geniş kitlelere seslenen bir edebiyat nevi olduğunu da eklemektedir. (Ancak bu izahat romanın toplumlar için yaygınlığından değil, giderek gerileyeceğinden haber vermek içindir. Çünkü insanla ilgili bilgi ve gerçekler pozitif bilimlerce keşfedilmektedir. Romanın insanı tanıtmaya gerek kalmayacaktır. Roman ölecektir. İfadesiyle Meriç sözlerini bitirir.) (Meriç Akt. Ergün: 2007). Doğru bir tespit roman için. Roman yazarı da bu gerçeğin farkında olmalıdır. Anlatma esasına bağlı türlerde insana farklı açılardan bakılmıştır. Sosyo-ekonomik şartlara, kültürel değişmelere göre insana bakış büyük farklılıklar göstermiştir. Klasik romanda eski görüşe göre kahraman tek bir duygu, mizaç, tabiat ve seciyeye sahiptir. Bu tiptir. Ama yenileşme ile geçen yüzyılın yarısından itibaren kahramanlar tip denilen kısıtlı dünyadan karaktere (derin, psikolojik temelli, değişebilen, kendini geliştirebilen bir özelliğe sahip) ulaşmıştır.

Madam Bovary ve Aşk-ı Memnû Romanlarının Vak'a Örgüsündeki Şahıslar

Asıl Güç/Tematik Güç Açısından

Mesajın yüklendiği kişiler Aşk-ı Memnû'da Bihter, Madam Bovary'de Emma'dır. Eserlerin ortak teması “aldatma”dır.

Bihter; kötü şöhretli bir aileye (Melih Bey takımı) mensuptur. Hafif-meşrep bir annenin kızıdır. Zenginlik ve refahı yaşamına gaye edinmiştir. Yüzeysel düşünen bir karakter. Zamanla yanlışlarının farkına varabilen bir özelliğe de sahiptir. Adnan Bey ile evlenerek huzura kavuşmak için çaba harcar, fakat doğru amaçlara yanlış yollarla ulaşmaya çalışır. Annesi Firdevs Hanım'a benzememek için direnir. Eser içinde annesinin özellikleri ayrıntılı bir şekilde verilmiş, bu da kalıtımın Bih-

ter'deki davranış benzerliğine işaret etmiştir. Yaptığı yanlış kendinden oldukça yaşlı bir erkekle zengin ve rahat yaşam için, sevmeden evlenmesidir. Bunun sonucunda arayışı onu hovarda genç Behlül'e yaklaştırır. Yasak aşkı birlikte yaşarlar. Tüm direnmelerine, korkularına rağmen aşk ve romantizm adına yasak ilişki yaşanır. Tehlikeli bir mutluluğun peşine düşer. Gerçekler öğrenilince, mutluluk hayaldir artık; intihar ile hayatına son verir.

Emma; iyi bir eğitim almış, orta sınıf bir çiftçi ailesinin kızıdır. Manastır eğitimi almış, bu esnada sanat ve edebiyatla meşgul olmuştur. Annesini genç yaşta kaybetmiştir. Babasına bağlıdır. Paris'i ve o renkli hayatı çok sevmektedir. Edebî şahsiyetler ve kadın ruhundan anlayan ince, kibar ve soylu erkekler hayal ederek yaşar. Fakat temiz kalpli, yakışıklı ve kendisine ilgi duyan kasaba doktoru Charles ile evlenir. Aradıklarını onda bulamaz. Bu nedenle yeni aşk maceraları arar. Kadın ruhuna hizmet eden, edebî zevk sahibi aynı zamanda zengin sınıftan erkeklerle birlikte, o yaşama dahil olmak arzusundadır. Leon ve Radolphe bu amaca hizmet eder. Evli bir kadın olmasına aldırmadan kocasını aldatır. Güzel, bakımlı, kibar ve çekicidir.

Karşı Güç Olarak

Aşk-ı Memnû romanının narin bir kişisel özelliğe sahip şahsı Nihal, annesinin ölümü ile başlayan yalnızlığını önce babasının varlığıyla unutmaya çalışır. Nihal'in eğitimine babası özel bir önem verir. Evlendikten sonra bu önem kaybolur. Nihal acıma duygusuna sahip, narin bir fidandır. (Nihal isminin manası da bu perspektifi destekler.) Daha sonra babasının yeni evliliği, üvey annenin ailenin yaşamında yaptığı değişikliklerle Nihal, babasından yavaş yavaş uzaklaşmaya başlar. Bunun sorumlusu onun için Bihter'dir. Bihter'i tanıdıktan sonra o kadar da kötü olmadığına kanaat getiren Nihal, ancak bir iki dakika sonra odalarının değiştirildiğini görünce yeniden umutsuzluğa kapılır. Hayatını kaplayan kara bulutların gölgesinden –pek emin olmasa da- Behlül'ün sayesinde kurtulabileceğini düşünür. Lakin olayların istenmeyen şekilde cereyan etmesi hayallerini yıkar. Mutluluk uzaklaşır Nihal'den. Tek mutluluğu babasının ona geri dönmesidir.

Emma'nın karşısında düşük ahlakının, iffetsizliğinin karşıtı olarak Charles'ın iyi niyetli, karısını seven ve aile kavramına sahip yapısı karşımıza çıkar. Charles Bovary, sakin, huzurlu bir hayat süren, insanlara faydalı olmaya çalışan bir kasaba doktorudur. Karısının kendisini aldatığını bilmeden hep onun mutluluğu için çalışan bir koca.

Arzu Edinilen ve Korkulan Durum/Kişi

Aşk-1 Memnû'da Bihter açısından Behlül ve onunla aşka doyma; Nihal açısından babası ve onu kaybetmemek, dahası Behlül ile yalnızlık zincirlerini kırma arzu ediliyor.

Korkulan durum ise Bihter'in yasak aşkının öğrenilmesi zengin yaşamının sonlanması ve kadınlığının ayaklar altına alınmasıdır. Korkulan sonla yüzleşilmiş ve Bihter intiharla korkusuna yenilmiştir.

Madam Bovary romanında arzu edilen durum Emma'nın soyluluğa ve zenginliğe ulaşabilmek için kadın ruhundan anlayan erkeklerle yaşadığı yasak ilişkileridir. Arzu edilen kişiler belirlediğimiz arayışa hizmet eden Leon ve Radolphe'dir.

Emma'nın korktuğu durum ise, yasak aşkını yürütmek için senet karşılığı yaptığı borçların açığa çıkmasıydı. Charles'ın borçları öğrenmesi Emma'nın kendisini aldattığını da anlaması demekti çünkü.

Davranış ve karakter özellikleriyle olması gerekeni temsil eden şahıslar da sıralayabiliriz iki eserde; Aşk-1 Memnû'da Adnan Bey ve Nihal; Madam Bovary'de Charles'ı örnek gösterebiliriz.

Ölenle ölmeyi reddederek hamle yapan Adnan Bey, çocukluktan genç kızlığa geçen adı fidan demek olan Nihal, kudretinin esiri olan Firdevs Hanım, özerkleşme umuduyla evlenen -adı en iyi demek olan Bihter, kendini eğlenceye veren -adının anlamı çok gülen- Behlül, arzularını doğrularına tabi kılarak mutsuz olan Matmazel De Courton ve doğrularını arzularına tâbi kılarak mutsuz olan başkaları! Bu özellikleriyle vak'aya sınımsız kenetlenmişlerdir.

Madam Bovary'de dekoratif şahıslardan çok Emma'nın aşkları olayın içindedir. Diğer şahıslar kasaba noteri, eczacısı, tornacısı ve manifaturacısı etrafında gelişen vak'a birlikleri boşlukları doldurur. Bağlayıcılık arz eder.

Her iki eserde bulunan;

Yalınkat/Silik Karakterler

Aşk-1 Memnû romanında bu sınıflamaya Firdevs Hanım, yalı hizmetçileri, Adnan Bey, Peyker, Bülent, Nihad örnek gösterilebilir.

Madam Bovary'de ise derinliği olmayan silik karaktere sahip kahramanlara -Emma'nın gözüyle- Charles ve kasaba halkı örnek gösterilebilir.

Yuvarlak/Derinliği Olan Karakterler

Bihter, Nihal ve Matmazel De Courton Aşk-ı Memnû romanında; Emma, Leon ve Radolphe Madam Bovary’de derinliğe sahip şahıslardır.

Her iki romanda da kişiler anlatma ve gösterme teknikleriyle, kısa bir olay, alışkanlık ya da iç monologlarla tanıtılmaktadır.

Kadın tip (Emma) ve karakterlerin (Bihter, Nihal) şekillendirdiği kurgulanmış iki dünya duruyor önümüzde Aşk-ı Memnû ve Madam Bovary. İki romanın kendi edebiyat dünyalarına getirdikleri ilkler kadınlara yöneliktir. Kadına çağdaş, özgürlükçü anlayışla, toplumsal dinamikleri hiçe sayarak toplumsal bir kimlik biçimleriyle yazın tarihindeki yerlerini almışlardır. Uşaklıgil’in Bihter’i ve Flaubert’in Emma’sı hangi açılardan kadın imgesini yansıtmaktadır? Benzer olgular ikisi içinde geçerli midir? Sorularının cevabı iki eserin kadın temelli olay örgülerini deşifre edecektir.

- * Kamusal alandaki sınıfsal ayırım;
- * Aydınlanmanın ya da çağdaşlaşmanın kadına sağladığı tehlikeli özgürlük;
- * Toplumsal yapı içinde kadınların da aktif olması;
- * Cinsiyetlerin doğal eşitsizliği;
- * Kadınların toplumsal yapıyı hiçe sayıp, özgürlüğü kullanıp ihanete sürüklenmesi;
- * Kocaların karılarını sevmesi; ancak aşkın olmaması;
- * Kadına bakışın ve cinsel obje olarak doğu-batı farklılığı belirgin; fakat eserlerde kadınların ortak bir tutum içinde cinselliği istekleri için araç olarak kullanmaları;
- * Özgür ve romantik aşk ve soylu, zengin bir yaşam arayışı;
- * Özlem ve tutku dolu yaşantıya paranın hâkimiyeti;
- * Arzulanan yaşamı bulamama;

sorunsalları, kadın kahramanların arayışının benzerliklerini ve iki eserde de olayı yönlendiren genel ilkeleri oluşturur.

Bihter günlük alışkanlıkları, bir dönemin batılı yaşam tarzına sahip kadın özellikleriyle toplumda olması muhtemel bir yaşamın kahramanı olan bir karakter; bunun yanında Emma, olduğundan farklı gözükmeye çalışan sahip olmadığı özelliklerle yaşantısını sürdüren ve çevresinde o imajı uyandıran denenen bir tiptir.

Romanlar toplumsal alanı kapsayan bir ideal üzerine kurulu bir kurguya sahiptir. Toplumsal çöküşün farklı gözlerle anlatılmasına şahit

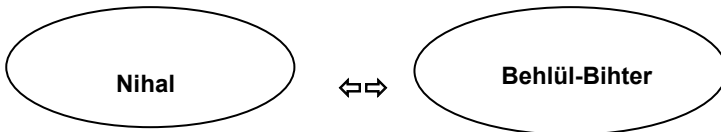
oluruz. Aile mefhumunun nasıl değerini yitirdiği hem Türk hem de Fransız toplumunda fark edilir. Yazarlar (Uşaklıgil-Flaubert) bizlere gerçekliğin kesitlerinin, kendi muhayyilelerindeki yansımasını anlatmışlardır.

Madam Bovary romanında 19. yüzyıl Fransız kadının kısıtlanmış hayatını, evlilik müessesesinin insan doğasına aykırılığını ve toplumsal değer yargılarının, ahlak ölçütlerinin yozlaştığını ele alan Flaubert gerçekçi tavrını Emma'yı öldüren arseniği tadararak yaşamıştır. “*Yüzyıl Hastalığı*” olarak adlandırılan Fransa'nın 19. yüzyıldaki savaşların ardında kalan bunalımı eserlere ve toplum hayatına aksedişi eserde Emma'nın yasak aşk arayışına bir sebep olabilir. Toplumdaki yozlaşma Emma üzerinden iletilir. Aslında yazar Emma'nın arzuladığı aristokrasiyi insanı tüketen, çabalarını ve umutlarını silip süpüren bir bataklık olarak görür. Madam Bovary'de küçük bir burjuva kadının çöküşünü, manevî acılarını bizlere gösterir.

Aşk-1 Memnû romanı, Osmanlı medeniyetinin Avrupaî gelişmelere açık bilinciyle alafranga yaşama özentinin arttığı bir dönemde yanlış Batılılaşmanın toplumdaki örnek yaşanmışlıklarını Uşaklıgil'in gerçekçi kurgusuyla gösterir. Batı kültürünün özelliklerini öğrenmeden doğruluğu saplantısıyla yönelen Osmanlı kadınının ve ailesinin bu düzende yeri olmadığını, ahlaken ve içsel olarak yitirilişlerini bizlere sunar. Aşk, aile kurumunu utanma ve gururla yok etmiştir. Türk kadının yaşamasına imkân olmayan iffetsizlikleri eser bize göstermektedir. İnsana önem vermeyi, çocuk dünyasında saf, temiz bir toplumu yaşadıklarını insanlara anlatan eser konusu, mekânı ve şahıslarıyla yenileşme yaşayan Türk toplumunun sorunlarını görmemize imkân vermiştir.

Vak'a her iki romanda çatışmaları taşıyan şahısların çaresizlik içinde intiharlarıyla sona erer. Madam Bovary'de koca, yıkılmasına, büyük bir çöküntüye sebep olan, karısının yaşadığı yasak aşkları mektuplarından öğrenir. Aşk-1 Memnû'da ise yasak aşk Nihal'in tespitiyle ortaya çıkar.

Olaylar fidan gibi narin, zarif ve yeni yeni filizlenmiş bir genç kız olan Nihal'i etkiler. Bihter'in ve Firdevs'in aile içinde yaptığı tüm entrikalar hep Nihal'in hayatında büyük üzüntü ve burukluk yaşatır. En sonunda da vak'anın temel çatışmalarından aldatmanın maktulu Behlül'ün Nihal'i kendisine âşık etmesi onu odak noktaya oturtur.



Nihal, vak'ayı sürükleyen kadını, hayatını değiştiren, aile yaşamını alt üst eden zararlı biri olarak görür. Ardından Behlül- Bihter yasak aşkını öğrenince yıkılır. Hem kendi aşkı için hem de babasının haysiyeti için büyük bir hüsrana kapılır.

Nihal için;

“*Vak'a onda başlar; onda biter.*” ifadesi yerinde olacaktır.

Madam Bovary romanı tek zincir hâlinde ilerleyen vak'a çeşidine, Aşk-ı Memnû'da ise vak'a örgüsü birden fazla olayın çekirdeğe bağlanması şeklinde tezahür eden vak'a çeşidine örnektir. Gerek Aşk-ı Memnû gerekse Madam Bovary işledikleri temayı uygun, akıcı ve bileşik vak'a örgüsüyle sağlamlaştırmış, hayatilik kazanmış, eserlerdir. Vak'a örgüsü, anlatım, mekân ve kişi betimlemeleri, en önemlisi de işlediği tema ile klasikleşmişlerdir.

Romanlar arasındaki en büyük yakınlık, olayları yönlendiren, örgüyü şekillendiren aldatma içgüdüsüyle hareket eden kadın şahısların bulunmasıdır.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Süreyya Elif (2004), *Aşk-ı Memnu'da Cennet İmgeleri*, Bilkent Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Master Tezi, Ankara.
- AKTAŞ Şerif (2005), *Roman Sanatı ve Roman İncelemeye Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- AYTAÇ, Gürsel (1990), *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*, Gündoğan Yayınları Ankara.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2004), *Metin Tahlillerine Giriş (Roman- Hikâye-Tiyatro) 2*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ERGÜN, İyiner (2007), “Cemil Meriç” *Türk Edebiyatı Çarşamba Sohbetleri*, İstanbul.
- EŞİTGİN, Dinçer (2004), “Büyüme Romanı (Bildungsroman) Kavramı Etrafında Aşk-ı Memnu ve Roman Kişisi Nihal”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 162, Ankara.
- FLAUBERT, Gustav (2002), *Madam Bovary*, Kumsaati Yayınları, İstanbul.
- GÜLCAN, Tatar (2006), “Kıralık Konak'ta Madame Bovary,” *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs, Cilt: 30, No:1 109–119, Sivas.
- GÜNDÜZ, Osman (1997), *Meşrutiyet Romanında Yapı ve Tema I-II*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Düşünce Eserleri Serisi, İstanbul.
- <http://www.anlamak.com/xbtu/node/555>
- MORAN, Berna (1999), *Türk Romanına Eleştirel Bakış 1*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2007), *19. Asır Türk Edebiyatı*, Çağlayan Kitabevi, Beyoğlu- İstanbul.
- TEKİN, Mehmet (1989), *Roman Sanatı ve Unsurları*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.
- UŞAKLIGİL, Halid Ziya (1987), *Aşk-ı Memnu*, İnkılâp Kitabevi, Ankara.